

**ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ****Вінніков В. А.**

В современных условиях актуальной проблемой является своевременный и качественный анализ экономической деятельности предприятия. Разработанная автором схема проведения диагностики деятельности предприятия дает возможность не только идентифицировать существующие проблемы и слабые места в деятельности предприятия, но и позволяет своевременно адаптировать функционирование субъекта хозяйствования к изменению эндогенных и экзогенных факторов воздействия, что в результате создает предпосылки для его выхода на качественно новый уровень развития. Непосредственно, автором разграничено две группы показателей, в рамках которых производится анализ внешней (методики SWOT, PESTLE) и внутренней среды (оценка финансового состояния, потенциала, эффективности управленческой структуры) функционирования субъекта хозяйствования.

В сучасних умовах актуальною проблемою залишається своєчасний та якісний аналіз економічної діяльності підприємства. Розроблена автором схема проведення діагностики діяльності підприємства надає можливість не тільки ідентифікувати існуючі проблеми та слабкі місця в діяльності підприємства, але і дозволяє своєчасно адаптувати функціонування суб'єкта господарювання до зміни ендогенних та екзогенних факторів впливу, що в результаті створює передумови для виходу на якісно новий рівень розвитку. Зокрема, автором виокремлено дві групи показників, у рамках яких проводиться аналіз зовнішнього (методики SWOT, PESTLE) та внутрішнього середовища (оцінка фінансового стану, потенціалу, ефективності управлінської структури) функціонування суб'єкта господарювання.

Nowadays one of the pressing issue remains timely and qualitative analysis of the enterprises' economic activity. Proposed by the author the scheme of diagnosis of the enterprise gives the opportunity to identify existing problems and weaknesses in the enterprise and also allows to adapt the functioning of the entity to a change of endogenous and exogenous influences. In result it creates the preconditions for reaching a new level of development. Besides, the author delimited two groups of parameters within which the external (method s SWOT, PESTLE) and internal environment (assessment of the financial condition, capacity, effectiveness of the management structure) of the operation of a business entity are analyzed.

Вінніков В. А.

аспірант СумГУ
mr.vinniko@mail.ru

УДК 330.341.1

Вінніков В. А.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. Зумовила необхідність перегляду всіх основних засад функціонування підприємства. Наслідки кризи виявили недосконалість не лише фінансової системи країни, а й неспроможність реального сектору економіки протидіяти впливу деструктивних факторів. Так, подальшого перегляду вимагають не тільки заходи, пов'язані з диверсифікацією діяльності та ринками збуту, але й оцінка ефективності бізнес-процесів і проблемних аспектів їх реалізації всередині підприємства.

Теоретичні основи визначення сутності діагностики діяльності підприємства та засад її проведення розглянуто в роботах таких науковців як Воловик І. [1], Гетьман О. О. [2], Глухарів С. М. [3], Гречан А. П. [4], Корнійчук А. А. [5], Коротков Е. М. [6], Міценко Н. Г. [7].

Сучасні умови діяльності підприємств, що пов'язані з подоланням наслідків фінансової кризи та намаганням вітчизняних суб'єктів господарювання бути конкурентоспроможними в межах постійної лібералізації товарних ринків, вимагають розробки новітніх процедур проведення діагностики діяльності підприємства.

Метою роботи є ідентифікація проведення процедури діагностики економічної діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання.

В умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів у світі важливу роль для підтримки конкурентоспроможності компанії має діагностика та постійний моніторинг її діяльності. Дані заходи забезпечують перманентне відстеження ключових індикаторів функціонування підприємства, дозволяють вчасно виявити та нівелювати потенційні загрози, які виникають у процесі функціонування господарюючого суб'єкта, а, отже, сприяють стабілізації його господарської діяльності, що, у свою чергу, є найбільш адекватним проявом ефективності організації бізнесу.

Досліджуючи особливості діагностики економічної діяльності підприємства у сучасних умовах господарювання, перш за все, доцільно проаналізувати існуючі в науковій літературі підходи до визначення сутності понять «діагностика» та «моніторинг» господарської діяльності.

Термін «діагностика» історично використовувався для характеристики процесу розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками. Крім того, необхідно зазначити, що в сучасній економічній літературі дану категорію ототожнювали з дослідженням чинників впливу на підприємницьку діяльність. У той же час, на сьогоднішній день, під діагностикою слід розуміти послідовний процес оцінки стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління, що здійснюється на основі розробленого комплексу методичних прийомів. У результаті проведення діагностики відбувається визначення слабких місць та проблемних аспектів діяльності підприємств [4].

Продовжуючи дослідження підходів до трактування поняття «діагностика», необхідно зазначити, що Гетьман О. О. розглядає діагностику як процес розпізнавання результатів діяльності підприємства через оцінку економічних показників його роботи з метою виявлення можливих перспектив його розвитку та наслідків ухвалення поточних управлінських рішень [2].

У свою чергу, Корнійчук А. А. під діагностикою організації розуміє системне дослідження організації, виявлення комплексу взаємопов'язаних питань, що дає можливість виявити об'єктивний стан організації та її системи управління. Тобто автор визначає діагностику підприємства як інструмент аналізу стану господарювання суб'єкта та ефективності його системи управління [2].

Дещо глибше розглянуто дану категорію Коротковим Е. М., який визначає діагностику в якості засобу виявлення і визначення ознак та причин відхилень об'єкта від поставлених завдань і мети. Так, даний науковець акцентує увагу на тому, що спектр дослідження необхідно розширити зі сфери аналізу ключових показників функціонування підприємства до більш ґрунтового вивчення причинно-наслідкових зв'язків відхилення фактичних показників від планових (нормативних).

Проте, з нашої точки зору, найбільш повно і глибоко дану категорію розглядають Міценко Н. Г. та Кулай С. М. Під діагностикою стану господарської діяльності підприємства, дана група науковців, визначає комплекс аналітичних, дослідницьких, пошукових дій, спрямованих на визначення і попередження диспропорцій у виробничих, фінансових і управлінських процесах, у використанні ресурсів та потенціалу підприємства і, як наслідок, запобігання економічним кризам на підприємстві [7].

Таким чином, на основі дослідження та критичного аналізу теоретичних підходів ряду науковців до тлумачення категорії діагностики діяльності підприємства, на нашу думку, необхідно виокремити наступні ключові ознаки досліджуваної дефініції: системність при дослідженні стану підприємства чи організації; виділення, як об'єкту діагностики, ключових процесів функціонування суб'єкта господарювання та його системи управління; використання отриманих у процесі діагностики підприємства даних для прийняття ефективних управлінських рішень; попередження кризових явищ та максимально повного та оптимального використання виявленого потенціалу. Саме ці ключові характеристики найбільш повно висвітлюють сутність аналізованого процесу.

Виходячи з того, що процес діагностики діяльності підприємства повинен супроводжуватись постійним контролем та аналізом ефективності проведених заходів, складова моніторингу в його структурі набуває особливого значення. Так, моніторинг можна розглядати як цільову систему організаційних і технологічних заходів, спрямованих на здійснення безперервного процесу відстеження, накопичення, систематизації та аналізу інформації про кількісні та якісні параметри розвитку об'єкта моніторингу [1]. Тобто, можна відмітити, що моніторинг виступає як інструмент інформаційного забезпечення процесу оперативного й стратегічного управління підприємством.

Моніторинг стану підприємства здійснюється може проводитись за наступним алгоритмом: 1) експертне початкове структурування; 2) визначення мети моніторингу; 3) вибір постійних показників (індикаторів); 4) збір інформації; 5) попередня формалізація аналітичних матеріалів; 6) обробка інформації 7) виявлення закономірностей і стійких тенденцій поведінки явищ та процесів [3]. Безумовно алгоритм проведення та етапи здійснення моніторингу функціонування підприємства можуть змінюватися в залежності від специфіки діяльності суб'єкта господарювання і кон'юнктурних особливостей, але його основна мета повинна полягати в оперативності визначення невідповідності здійснюваних процесів та ідентифікації причин невідповідності цільовим показникам.

Таким чином, визначаючи характерні риси побудови процесу діагностики економічної діяльності підприємства, необхідно зазначити, що основною особливістю даної системи в сучасних умовах господарювання повинно стати врахування специфіки та напряду впливу екзогенних і ендогенних факторів на діяльність суб'єктів господарювання та, відповідно до цього, формування дієвого механізму акумуляції існуючого фінансового та виробничого потенціалу підприємства. Дані заходи дозволять подолати наслідки деструктивного впливу існуючих факторів та розробити відповідні тактичні та стратегічні плани подальшого розвитку. Крім того, в рамках діагностики діяльності підприємства, необхідно проводити прогнозування його подальшої поведінки в межах як оптимістичного, так і песимістичного сценаріїв. Отже, загальна система проведення діагностики діяльності підприємства може бути представлена у вигляді наступної схеми (рис. 1).

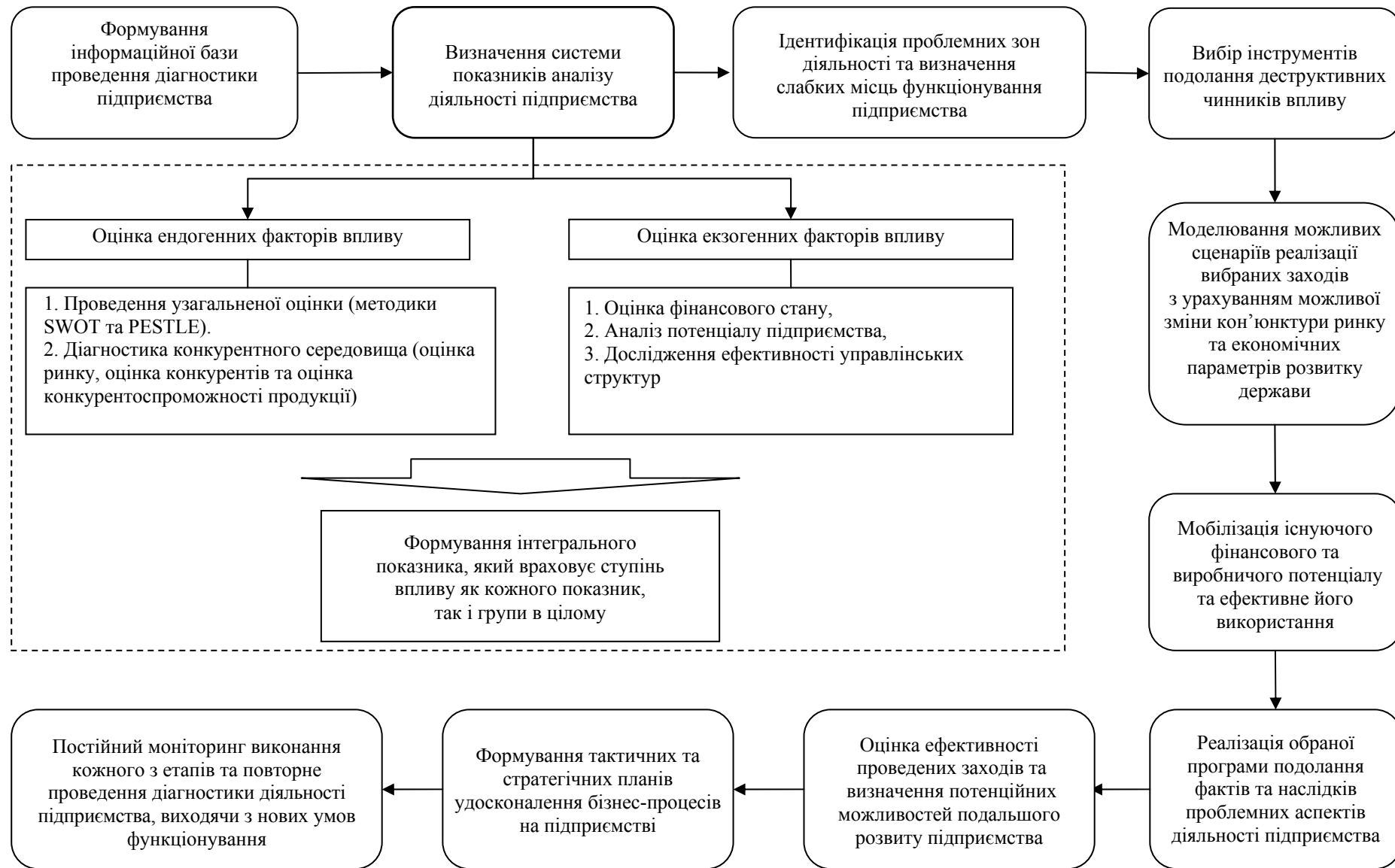

Рис. 1. Послідовність проведення діагностики діяльності підприємства

На основі наведених даних, можна стверджувати, що основою ефективного врахування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємства є побудова адекватної системи показників, яка дозволяє ідентифікувати природу та причину існуючих проблем та потенційних загроз.

Виходячи з того, що оцінка проводиться за значним набором параметрів, доцільно обрати тільки основні показники, які дадуть змогу найбільш повно та адекватно проаналізувати різні аспекти функціонування компанії та отримати науково обґрунтовані результати. Крім того, нами запропоновано об'єднати показники у певні групи, що надасть можливість дослідити, на основі визначення пріоритетності кожного індикатора та групи в цілому, їх вплив на результативний показник. Як наслідок, даний підхід дозволить, мінімізуючи витрати часу, визначити основні напрямки впливу та інструменти їх реалізації, що особливо важливо за умови оптимізації трудових та фінансових ресурсів.

Отже, на нашу думку, доцільно виділити дві групи показників, у рамках яких проводиться аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання.

Зосередження значної уваги на дослідженні впливу зовнішнього середовища є виправданим через значну його кореляцію з фінансовими результатами підприємства. Узагальнену оцінку доцільно провести з використанням методики SWOT (аналіз сильних та слабких сторін, загроз та можливостей діяльності фірми) та PESTLE (оцінка впливу політичних, економічних, суспільних, технологічних, юридичних та етичних чинників на функціонування компанії). Проте, у рамках даної групи, особливої уваги заслуговує діагностика конкурентного середовища. Виходячи з особливостей поставленої задачі, даний напрямок доцільно досліджувати в розрізі: оцінки ринку, оцінки конкурентів та оцінки конкурентоспроможності продукції.

У процесі дослідження ринку варто звернути особливу увагу на розрахунок індексу ринкової концентрації, середньої рентабельності галузі, оцінку реальних та потенційних ринкових сегментів та, на основі отриманих результатів, розробити стратегію підприємства щодо підвищення ефективності функціонування компанії у рамках підконтрольних сегментів та потенціалу виходу на нові ринки.

Перехід від діагностики ринку в цілому до оцінки діяльності конкурентів доцільно здійснювати в межах портфельного аналізу із застосуванням матриць Бостонської консалтингової групи (темпи росту ринку-відносна доля ринку) та Мак-Кінсі (привабливість-конкурентоспроможність). Використання даних методик дає можливість оцінити потенціал номенклатури продукції підприємства у порівнянні з його основними конкурентами.

Конкурентоспроможність товарного ряду у межах діагностики конкурентного середовища доцільно проводити за допомогою бенчмаркінгу. У той же час порівняння слід вести як за кількісними, так і за якісними показниками асортименту продукції.

Для діагностики та моніторингу внутрішнього середовища підприємства, пропонується виділити наступні підгрупи: оцінка фінансового стану, потенціалу підприємства, ефективності управлінських структур.

Діагностику фінансового стану підприємства варто здійснювати за стандартним набором індикаторів, тобто через розрахунок показників майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності.

У рамках виявлення потенціалу діяльності підприємства слід звернути увагу на такі його аспекти як ресурсне забезпечення, персонал, фінанси, корпоративне управління, технології виробництва та інформаційне забезпечення.

Дослідження зазначених напрямків надасть можливість виявити та ефективно використати резерви оптимізації функціонування суб'єкта господарювання.

Оцінку підгрупи ефективності управлінських структур доцільно проводити в межах керуючої та керованої підсистем. При чому, щодо першого напрямку є актуальним виявлення рівня кількісної та якісної укомплектованості складу управлінського персоналу, плинності кадрів, ефективності організаційної структури та технологій менеджменту, ключових аспектів корпоративної культури та аналізу соціально-психологічного клімату. Діагностика керованої підсистеми здійснюється через призму розрахунку показників ефективності менеджменту за видами діяльності та об'єктами управління (капітал, активи підприємства, фінансові результати та грошові потоки, персонал тощо).

Оскільки, ефективність управління діяльністю підприємства є складним, багатокритеріальним поняттям, то для її оцінювання необхідно обрати такі методи, які дали б можливість максимально повно та об'єктивно врахувати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на результативний показник. Найбільш поширеними серед сучасних науковців методами є: методи порівняння та групувань, метод факторного аналізу, методи математичної статистики, матричний метод, методи експертних оцінок, ранговий метод, методи динамічного програмування. Розглянемо більш детально кожен із зазначених методів.

Перша група методів дозволяє, шляхом порівняння показників в межах групи та за різними проміжками часу, виявити відхилення від запланованих значень індикаторів, які визначають ефективність функціонування суб'єкта господарювання.

Метод групувань дає можливість, об'єднавши декілька однорідних елементів у групи за певними критеріями, виявити закономірності функціонування та розвитку даної вибіркової сукупності в цілому, досліджуючи лише її окремих елементів. Таким чином, даний метод є основою для здійснення рейтингової оцінки.

Метод факторного аналізу дозволяє виявити зміну результуючої ознаки унаслідок зміни факторної, що дає змогу зробити висновки про вагомість впливу заданих параметрів на ефективність функціонування підприємства і, відповідно до цього, розробити найбільш ефективні управлінські рішення.

Дещо подібною, але ускладненою варіацією попередньої групи методів, є методи математичної статистики, які дозволяють побудувати модель взаємодії елементів, між якими існує функціональна залежність, і, на основі апробації створеної моделі, виявити поведінку одного параметра унаслідок зміни ряду інших, що його визначають. Однак, дана група методів має суттєвий недолік, який полягає у складності збору інформації та громіздкості розрахунків.

Досить універсальним методом оцінки ефективності діяльності підприємства є матричний метод, оскільки саме дана група методів, через побудову матриці за кількома параметрами, дає можливість отримати досить наглядний результат легкий для інтерпретації.

Основою рангового методу є нормативна система показників, за кожним з яких через системи рангів здійснюється оцінка факторів у порядку зменшення ступеню їх впливу на кінцевий результат. У результаті рангового розподілу можна виявити ті параметри, які мають найбільший вплив на ефективність управління підприємством [3].

Результати діагностики підприємства за виділеними напрямками є інформаційною базою формування наступних етапів прийняття ефективних управлінських рішень. Так, на основі отриманих результатів оцінки діяльності підприємства, а точніше значення інтегрального показника, можливо на загальному рівні визначити стан суб'єкта господарювання. За умови незадовільного значення відбувається аналіз складових даного індикатора та проводиться ідентифікація сили та напрямку впливу.

Після проведення детального аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства на основі розглянутих вище показників, здійснюється ідентифікація слабких місць та загроз діяльності компанії. Робота, яка проводиться на даному етапі має стратегічний характер, оскільки вчасне виявлення проблем є основою довгострокового успіху

підприємства та покращення показників ефективності його діяльності за рахунок реалізації превентивних заходів. Варто відзначити, що висновки, отримані на цьому етапі мають бути максимально об'єктивними, адже будь-яка помилка при ідентифікації загроз чи недооцінка масштабу впливу деструктивних факторів може призвести до дестабілізації підприємства. Інформація, отримана на попередньому етапі процесу діагностики є базою для вибору інструментарію подолання впливу негативних факторів. Набір інструментів має максимально враховувати специфіку виявлених загроз та перспективи діяльності суб'єкта господарювання. Після вибору інструментів необхідно ретельно проаналізувати альтернативні варіанти сценаріїв реалізації обраних заходів та ідентифікувати серед них найбільш прийнятний. Джерелом покращення функціонування підприємства в умовах нестабільності середовища та резервом нівелювання загроз є мобілізація та ефективне використання потенціалу компанії, що формує наступний етап діагностики діяльності суб'єкта господарювання.

Підсумком розглянутих етапів виступає формування та реалізація загальної програми подолання фактів і наслідків проблемних аспектів діяльності підприємства та визначення відповідальних осіб, що будуть контролювати та виконувати дані заходи. По завершенню реалізації даного етапу відбувається оцінка ефективності його проведення на основі аналізу відхилень від встановлених значень показників та загального обсягу отриманого економічного ефекту для підприємства. Крім того, у розрізі даного етапу можливе визначення прихованих потенційних можливостей розвитку підприємства, враховуючи ступінь відхилення отриманих показників від їх еталонного значення.

Два завершальних етапи проведення діагностики діяльності підприємства направлені на формування загальної стратегії розвитку підприємства у коротко- та довгостроковому періоді та безперервному моніторингу діяльності підприємства в залежності від зміни умов функціонування.

ВИСНОВКИ

Формування ефективної системи діагностики діяльності підприємства надає можливість не тільки ідентифікувати існуючі проблеми та слабкі місця в діяльності підприємства, але і дозволяє своєчасно адаптувати функціонування суб'єкта господарювання до зміни ендогенних та екзогенних факторів впливу, що в результаті створює передумови не тільки для протистояння деструктивним факторам впливу, але й виходу на якісно новий рівень розвитку, поступово займаючи провідну позицію на ринку. Подальші дослідження повинні бути направлені на формалізацію процесу проведення діагностики діяльності підприємства на основі використання інструментарію економіко-математичного моделювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воловик І. Моніторинг економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01. «Економіка, організація і управління підприємствами» / І. Воловик. – Харків, 2005. – 20 с.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навчальний посібник / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 78 с.
3. Глухарев С. М. Економічна діагностика : конспект лекцій / С. М. Глухарев. – Х. : ХНАМГ, 2008. – 118 с.
4. Гречан А. П. Діагностика ефективності діяльності підприємств / А. П. Гречан, Н. Й. Радіонова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 10, ч. 1. – С. 13–17.
5. Корнійчук А. А. Сутність стратегічної діагностики як основи стійкого розвитку підприємства / А. А. Корнійчук // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 222–224.
6. Коротков Е. М. Антикризове управління / Е. М. Коротков. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 350 с.
7. Міценко Н. Г. Діагностика стану господарської діяльності підприємства / Н. Г. Міценко, С. М. Кулай // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 223–227.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2011 р.